

ועוד, אין איסור משום הכנה אלא אם לולא ההכנה שמאמול לא היתה ראויה ליהנות ממנה כמות שהיא היום, וכגון ביצה שנולדה ביו"ט, לא היתה באה לידינו ולא נראית לאכילה בטעמה הנוכחי אם לא נגמרה מאתמול, משא"כ בזו שהיא במעי אמה, גם לולא שנגמרה מאתמול היינו מוצאים אותה היום (עפ"י מלחמות ה').

רבינא הוה יתיב קמיה דרב [אשי]... ולותיב מר האידינא, מי לא אמר רבא מניח אדם עירובי תבשילין מיום טוב לחברו'. מכאן הקשו על מה שכתב הרמב"ם (יום טוב ו, טו) שבזמן הזה כיון ששני ימים טובים אינם משום הספק אלא ממנהג, אין מקום להניח עירוב מיום טוב לחברו ולהתנות – והלא כבר בימי אביי ורבא הפסיקו לקדש על פי הראיה אלא על פי חשבון (כמו שכתב הרמב"ם עצמו), ורבינא ורב אשי היו לאחר מכן ובכל זאת מבואר שמועיל להניח עירוב, וכשיטת הראב"ד שם (ע' שטמ"ק בשם ריטב"א; ים של שלמה טז. וראה באריכות בצל"ח; תורת חסד ח"א כו; מנחת חינוך שא ד"ה והנה בספרי).

אלא עם יציאתה נגמרה ומגדלת אפרוחים, במעי אמה אינה מגדלת אפרוחים. למאי נפקא מינה – למקח וממכר. לכאורה היה יכול לומר נפקא מינה לענין דם הנמצא בביצה, שאם אינה מגדלת אפרוחים – אין הדם אוסר את כל הביצה [כדין ביצה דספנא מארעא בלא זכר, ביו"ד סו, ז]. ואם מגדלת אפרוחים – אסורה, שחוששים לדם ריקום אפרוח. אך יש מקום לומר שאעפ"י שאינה מגדלת אפרוחים, יכול להתרקם שם אפרוח אלא שאינו יכול להתפתח בשלימות, הלכך אין נפקותא לענין הדם. וכבר נחלקו בדבר האחרונים; בתפל"מ (מובא בחדושי רעק"א סו, ג) צדד להתיר ביצה שנמצאה במעי אמה אעפ"י שנמצא בה דם. ובפמ"ג צדד לאסור (כן העיר מכאן בשו"ת מנחת יצחק ח"א קו).

דף ז

'אמר להו מקח טעות הוא והדר. פשיטא?... אין שייך להקשות 'פשיטא' על מה שפסק במעשה שבא לפניו, אלא הקושיא היא על מה שהביאו מעשה זה בתלמוד. ויש מפרשים הקושיא מדוע נימק ואמר מקח טעות הוא והדר, ולא סתם ואמר חייב אתה [שאינן לדיין ליתן טעם לדבריו אלא אם יש בדבריו דבר של תימה וחיודוש] (עפ"י שיטה מקובצת; מהר"ם שיף. וע"ע רשב"א).

'מהו דתימא האי לאכילה קא בעי להו והאי דקאמר דפחיא משום דצריבן, למאי נפקא מינה למיתבה ליה ביני ביני, קמ"ל. יש מפרשים שאין מדובר כאן באופן שהלוקח רוצה להחזיר למוכר, כי אז גם אילו היה רוצה לקנות לאכילה יכול לחזור בו, כדין לוקח שאמר לקנות יפות ונמצאו רעות (בחומ"מ רלג, א), אלא מדובר כגון שהושיבן תחת התרנגולת כדי לגדל מהן אפרוחים ועל ידי כך הופסדו הביצים מאכילה – שאילו היינו דנים שלקחן לאכילה הרי זה כאילו אכלן ואינו יכול לחזור בו רק צריכים ליתן לו דמים דביני ביני, אבל עתה שלקחן לגדל אפרוחים ונמצאו אינן ראויות לכך, בטל מקח ואין צריך לשלם כלום (עפ"י הר"ן בקדושין פ"ב, וגרס כן בגמרא).

וע"ע: חדושי הרשב"א, קובץ שעורים, חדושים ובאורים. ודייק שם מלשון רש"י שאין נראה שפירש כן, וע"ע הר צבי.

'מאן תנא מן השלל של ביצים טהור – אמר רב יוסף דלא כרבי יעקב דאי כרבי יעקב האמר אם היו מעורות בגדין אסורות. לפי זה 'שלל' היינו ביצים גמורות [ולפרש"י היינו שנגמר החלמון שלהם]

שעדיין מעורות בגידין ובוזה נחלקו חכמים ורבי יעקב, ואילו 'אשכול' – כשהביצים קטנות ואינן גמורות שאף לחכמים טמא כבשר התרנגולת (עפ"י תוס' מנחות ע; רשב"א כאן). ולפי 'איכא דאמרי אמר רב יוסף', השלל היינו ביצים שאינן מעורות [כל כך] בגידין אלא שקליפתן החיצונה עדיין לא נתקשתה, ואשכול היינו ביצים שנגמרו אלא שמעורות בגידין (עפ"י רש"י ורשב"א).

'אמר ליה אביי, ממאי דאשכול מהנך דתליא באשכול דלמא אשכול גופיה...'. יכול היה לומר דלמא מאותן ביצים קטנות שעדיין לא נגמרו שהם כבשר לכולי עלמא והאוכלן טמא – אלא משום שרצה להשמיענו שאפילו אשכול עצמו טמא אף על פי שיש אנשים שאינם אוכלים אותו, וזה החידוש לא היה משמיענו בביצים קטנות שלא נגמרו (רשב"א).

'התם בדספנא מארעא, אי הכי דרב מרי נמי אימא מארעא ספנא – בדאיכא זכר בהדה'. ומדויק לפי זה שר' יוסי בן שאול נקט 'בדק בקנה של תרנגולת' כי אין שם זכר, ואילו רב מרי אמר 'של תרנגולין' (עפ"י חדושים ובאורים).

(ע"ב) 'לכתוב רחמנא חמץ ולא בעי שאור ואנא אמינא ומה חמץ שאין חמוצו קשה בכזית, שאור שחמוצו קשה לא כל שכן...'. ואם תאמר, צריך קרא לפרש אזהרה בשאור מפני שאין מזהירים מן הדין. יש לומר הואיל ומפורש בתורה 'עשה' בשאור; תשביתו שאר, על כן באופן זה מזהירים מן הדין ללקות עליו כי כבר ידענו איסור מצד ה'עשה' (עפ"י שאגת אריה פ).

וכן נקט המשנה-למלך (מאכלות אסורות ב,א) שכשיש 'עשה' מפורש – מזהירים מן הדין למלקות. ואולם הביא להוכיח מהתוס' (בפסחים מא) שאין סוברים כן. ולפי דעה זו יש לתרץ שכאן שונה שאינו אלא גילוי מלתא שהשאור בכלל 'חמץ' שהזהירה עליו תורה בכל יראה, שהרי כבר ידענו שצריך להשבית השאור כחמץ. [יתכן שאף המשל"מ לא אמר אלא באופן כזה של גילוי מלתא – כן כתב בספר אילת השחר (מכות יז):] בישוב קושית הרא"ם על המשל"מ. ע"ע ביוסף דעת מכות שם ובפסחים כד. וכן לפי האמת, נראה שהחמץ בכלל 'שאור' שאמרה תורה, ולכן 'בכל גבולך' ולא 'ימצא' שנאמר בשאור – הוא הדין לחמץ, כי אזהרת כל אחד מהם כוללת את חברו ואין לא מיוחד לשאור ולחמץ (ע' לח"מ פ"א מהל' חמץ), ורק לענין שיעוריהם חילקם הכתוב. ונראה לפי זה שעיסה מחומצת הקרובה לשאור, הגם שאינה בכלל 'שאור' ממש – חייבים עליה כקל שבשניהם, ולא כן צדד בשו"ת אבני נזר (או"ח שמש, ח, ססב, ו) שבריה בפני עצמה היא ואינה בכלל 'חמץ' ו'שאור' ואין בה כל יראה.

'ואי כתב רחמנא חמץ, משום דראוי לאכילה אבל שאור שאין ראוי לאכילה אימא לא, צריכא'. ועתה שנתרבה שאור לביעור, יש אומרים שחייבים על אכילתו אפילו אכלו כשהוא בעין הגם שאינו ראוי לאכילה, משא"כ חמץ אין חייבים עליו כשאינו ראוי לאכילה. ויש מי שחידש שאין חייבים על אכילת שאור אלא בתערובת וראוי להאכל ולא כשהוא בפני עצמו (מגן האלה). ויש סוברים לאידך גיסא; לאחר שגילתה תורה לחייב על אכילת שאור הגם שאינו ראוי, שוב חייבים גם על אכילת חמץ אפילו באופן שאינו ראוי לאכילת אדם (ע' בשיטות הפוסקים בהגהות הרש"ש כאן; פרי מגדים בפתחה כוללת להלכות פסח ב,ב; תמב, יד בא"א; חזון איש קכד לדף כד; קטוג, ג; שו"ת אחיעזר ח"ג ה וח"ד יא צו; שבט הלוי ח"א קנב. וע"ע ביוסף דעת פסחים מה: ובסיכומים שם לדף כה).

ודברי הגמרא כאן מתפרשים אף לפי השיטות הסוברות שאין לחלק בין חמץ לשאור בענין זה, כי אין הכוונה בגמרא לחלק בין שאור לחמץ באופן האכילה שחייבים עליהם אלא במהות החימוץ של החמץ ושל השאור, שהואיל והחימוץ הוא הגורם של האיסור בפסח, יתכן שחימוץ השאור לא אסרה תורה מפני שהוא חימוץ שאינו ראוי לאכילה (ע' חזו"א שם).

'השוחט דיעבד אין לכתחלה לא... הכי קאמר, השוחט שבא לימלך כיצד אומר לו...'. יש לומר שלכך נקט התנא לשון המורה על דיעבד, לרמוז לנו שראוי לכתחילה לעשות כל דבר מערב יום טוב, גם דבר שהוא אוכל נפש, אם אין מפיג טעמו כלל, כגון שצריך בשר לסעודת הלילה, ראוי לשחוט מבעוד יום (טוב ראייה).

וכבר נחלקו הראשונים בדבר הראוי להעשות מערב יום טוב ללא כל הפסד וחסרון; יש אוסרים מהתורה (עתוס' מגילה ז:); או מדרבנן [כדי שלא יעבור עליו כל היום במלאכות וימנע משמחת יו"ט], ויש מתירים (ע' בראשונים להלן כג: ובשבת צה קלד; תוס' לעיל ג. ולהלן כא. כג: רמב"ם יו"ט א, ה). ודעת השו"ע (תצה, א) להקל והרמ"א מחמיר. וצ"ע להלן יד: בבירית קטנית המותרת ביו"ט כדרך והלא אפשר לעשותה מבעו"י בלא חסרון (ע"ש ברבנו יהונתן). וכן שם ע"א לענין דיכה [ולכאור' דרכת מלח אסורה מדאורייתא משום 'טוחן כמבואר בירושלמי שבת ז, ב. וע' שו"ת רעק"א כ; תהלה לדוד שכא סק"ג; רש"ש שם; שו"ע הגר"ז שכא, יב], וכבר הקשה כן הרמב"ן (במלחמות רפ"ג). אלא שהיה אפשר לתרץ דעת האוסרים שבדיכת מלח התירו מפני שעושה שינוי מעט, ואף בבירית קטנית יש אומרים הואיל ולא הותר בנפה וכברה הרי זה שינוי שהקלו בו ביום טוב, הגם שאינו נחשב שינוי לענין שבת (ע' באור הלכה תקי, ב). אך לדעת האוסרים מדאורייתא צ"ע שהרי אין זה בגדר 'כלאחר יד'. ונראה לכאורה שלדעתם אסור כל שהיה יכול לדון ולברור מאתמול, ואף בשינוי ממש נראה שאסור מדרבנן. ולהלכה לא נקטו הפוסקים כדעה זו האוסרת מהתורה, כמוש"כ בשער הציון תצה סק"ה.

זבית הלל אומרים לא ישחוט...'. מבואר בסוגיא שאדם שאינו יכול לכסות את הדם – אסור לו לשחוט הואיל ויתחייב בכיסוי ויהא מנוע מלקיים מצוותו (וכן נפסק ביו"ד כח, כא). ויש שהוכיחו מכאן שכיסוי הדם אינו בגדר מצוה גרידא [כי אז היה נידון כאנוס כשא"א לו לכסות ואין לו להמנע בשל כך מהשחיטה, וכמו שכתב כעין זה המרדכי לענין לבישת בגד של ארבע כנפות בשבת שאי אפשר לו להטיל ציצית], אלא גם איסור, שהקפידה תורה שלא יהא הדם מגולה (ע' גליון הש"ס יו"ד כח; מנחת שלמה ח"ב מ, ג). או בסגנון זה: הכיסוי מהווה דין מדיני השחיטה, ובלעדיו לא נעשית מצות השחיטה כתקונה, ואף כי אינו מעכב אכילת הבשר מ"מ אין לשחוט כאשר לא יוכל לקיים מצות השחיטה ככל דיניה (עפ"י אבי עזרי סוף הלכות שחיטה).

א. ע' להלן ה. נפקותא אפשרית בין הטעמים; כששוחט באופן שידוע שלא יקיים מצות כיסוי אבל גם לא יעבור עליה, כגון שמפקיע הדם מהמצוה.

ב. ממה שכתב רש"י (ח רע"ב) דהוה אמינא משום כבוד יום טוב להתיר לשחוט בלא כיסוי [והתוס' שם נסתפקו בסברא זו], נראה שאין זה איסור דאורייתא, לשחוט בלא כיסוי, אלא מדרבנן. ואם כן י"ל שדומה לציצית, שגם שם אסורה הלבשה מדרבנן בלא ציצית (ע' בפוסקים או"ח יג), אך שם מתירים כשאנוס מלהטיל ואילו כאן אסור כנ"ל.

ג. ע"ע: אמרי בינה א; חלקת יואב ח"ב השמטות א; שרידי אש ח"ג צג; קהלות יעקב מנחות כא; קובץ שעורים, נדפסו ב'מוריה' קצט-ר תשרי תשנ"א; שעורי הגר"ש רוזובסקי יבמות ד; דברי דוד סט; מועדים וזמנים ח"א לה.

'השוחט צריך שיתן עפר למטה ועפר למעלה...'. נתבאר בחולין פג.

רבה סבר אי איכא עפר למטה אין אי לא לא, חיישינן דלמא ממליך ולא שחיט'. פירוש, אף לבית שמאי אין התר לשחוט אלא אם יש לו עפר מוכן, אבל כשאין לו עפר למטה – לא ישחוט (כפרש"י). ואם תאמר, מדוע לא ישחוט תחילה ואחר כך יחפור, ויטול את הדם ויתנגנו על העפר שהוציא עתה? ונראה שאי אפשר לעשות כן משום שאסור לטלטל הדם ביום טוב, לכן חייב לשחוט על מקום העפר דוקא (עפ"י בית הלוי ח"ב יד).

דף ח

'בעפר תיחוח...' אבל אם לא היה הדקר נעוץ, אין מתירים בית הלל אף בדיעבד [אף על פי שאין כאן כתישה ולא כל מלאכה הצריכה לגופה] – משום שאין העפר מוכן מערב יום טוב, ואסור משום מוקצה (עפ"י תוס').

ולכתחילה אוסרים בית הלל לשחוט אפילו היה דקר נעוץ – משום שסתם דקר נעוץ אינו מהווה הכנה גמורה לסמוך על כך לכתחילה, רק בדיעבד סומכים להחשיבו כמוכן קצת (רשב"א. ולהלן (ט: ד"ה הא) באר הרשב"א סברת דיחוי הגמרא שם, שדקר נעוץ הוא הכנה גמורה. ונראה שדבריו שם אמורים רק לבית שמאי ורק לפי דיחוי הגמרא שם את דברי רבי יוחנן, אבל לבית הלל או לדברי ריו"ח אין הנעיצה הכנה ממש).

ויש מי שכתב שסתם נעיצת דקר אינה הכנה, ולכך בית הלל אוסרים לכתחילה לשחוט אפילו הדקר נעוץ [אבל אילו נעץ על דעת כן, אין לך הזמנה גדולה מזו ומותר אף לכתחילה], ואעפ"כ אם כבר שחט – מכסה, כי משום איסור מוקצה אין דוחים מצות כיסוי הדם. ומה שצריך נעיצת דקר, לא משום הכנה אלא משום עשיית גומא, ואף על פי שאין צריך אלא לעפרה מ"מ אסור לעשותה לכתחילה, ואמנם אם הדקר נעוץ מבעוד יום שכבר הותחלה הגומה, התירו להגביהו ביום טוב (עפ"י תור"ד).

א. התוס' (סד"ה אמר) הביאו מהירושלמי שאם שחט מותר לכסות באפר שנוצר היום, שלא לבטל מצות כיסוי. ומאידך כשאין דקר נעוץ מפורש בגמרא שאין לכסות. וכתבו התוס' (סד"ה ואינו) הטעם משום שאינו מוכן ומשמע דהיינו איסור מוקצה. ועל כרחו לומר שעפר שאין בו דקר נעוץ חמור יותר מאפר שנוצר היום, ואולי הטעם משום שהאפר מוכן מתחילתו בעודו עצים או רמץ חם. או שמא כוננת התוס' דבעינן שיהיה מוכן שכבר הותחלה בו הפירה. וע"ע בחדושי הרא"ה כאן ובלשון רש"י ט: ד"ה אבל היכא, ושם בתד"ה אמר, ובמג"א תצח סקכ"ה.

ב. לפי טעם הר"ד שנעיצת הדקר נצרכת משום איסור הפירה, אין התר בדקר נעוץ אלא בשליפה אחת ולא בדקירות נוספות (עפ"י ב"ח תצח, טו – מובא במשנ"ב שם). אבל לפי הטעם הראשון דעת כמה פוסקים להתיר אפילו כמה דקירות (ע"ש בב"י וברמ"א ושל"פ).

'שאפר כירה מוכן הוא... הכי קאמר ואפר כירה מוכן הוא'. מצינו כגון זה בלשון חכמים בכמה מקומות; ש... המשמשת כמו ו... (ע' במצוין בנבחים מו ובעירובין קה). ואין צורך להגיה הגרסה אלא כך פירושה. (וכן משמע בתור"ד). וכן נראה שקיימת תופעה הפוכה, ו... המשמשת ש... – ע' במצוין בערכין ט.

'ואם ראוי לצלות בו ביצה מותר'. הט"ז (תצח ס"ק טו) הוכיח מכאן שאפשר לכסות דם באפר חם, שלא כדעת האוסרים בזה [משום שהאפר החם מבשל הדם ומפקיעו מתורת 'דם' הטעון כיסוי]. וכן כתבו כמה ראשונים שאפשר לכסות דם באפר חם (ע' פסקי התוס'; דעת תורה כח סק"כ בשם ספר הפרדס לרש"י (רי) ואור זרוע הלכות כיסוי שצב).

ויש מי שתרץ דעת האוסרים שהכוונה כאן שנוטל את האפר החם שעדיין אינו מוקצה, וממתין עד שיתקרר ואז יכסה בו [ועל כרחק לפרש כן, כי בלאו הכי נמצא מבשל ביום טוב שלא לצורך] (עפ"י מנחת חינוך קפו, ד).

משמע מזה שמותר ליטול חפץ שאינו מוקצה בידיו כדי להשתמש בו בעודנו בידיו לאחר שיעשה מוקצה. וע"ע. ועוד יש לומר: מדובר כשמעורב אפר שאינו חם ברמץ החם, ונוטל את הכל אגב הרמץ שאינו מוקצה, ומכסה רק באפר שאינו חם. ועוד, לדעת הסובר שמצות כיסוי מתקיימת במקצת הדם, הואיל ואין החום מבשל את כל הדם מיד, הרי שמקיים מצות כיסוי עד שהספיק כל הדם להתבשל (עפ"י טוב ראייה).

שאלות ותשובות לסיכום מסכת ביצה

אפרוח שלא נתפתחו עיניו; תנא קמא מתיר לאכלו. רבי אליעזר בן יעקב אוסר (לכל השרץ השרץ על הארץ. ואסמכתא בעלמא היא, אבל מדין תורה מותר. עפ"י חולין סד). ודוקא כשיצא לאויר העולם אבל לא יצא – אסור אף לחכמים (ד).

בתוס' (ד"ה אפרוח) מבואר שנקטו להלכה כראב"י. וכן נקט הרא"ש כאן [שמשתתף ראב"י קב ונקי, אף בברייתות. וע' רשב"א חולין סד: ריטב"א פסחים ב: רשב"ם ב"ב קלה; או"ז תפילה קה; יד מלאכי תקן]. ואילו הרי"ף הרמב"ם (מאכ"א ג, י) הרו"ה הרי"ד והר"ן נקטו שאין הלכה כראב"י [אם משום שבברייתות אין אמור הכלל שהלכה כראב"י, או מפני ששמואל ושאר אמוראים לא נקטו כמותו]. וכן נפסק בשלחן ערוך (יו"ד טו, א). רבנו יואל (מובא באור זרוע) היה אוסר (עפ"י הירושלמי) משום דבר שקץ כל שאין לו כנפים, כלומר נוצה גדולה שהקנים יוצאים ממנה. וכן הובא בכמה פוסקים (עש"ך יו"ד טו סק"ב ובנקה"ס). ויש מי שהתיר בדיעבד כשחטוהו (עפ"י פרי תואר שם).

דפים 1 – 2

- ד. א. ביצה גמורה שלא יצאה לאויר העולם, מה דינה לענין אכילתה בחלב?
ב. מה דינה לענין טומאת האדם שאוכלה, בביצת נבלת עוף טהור?
ג. אלו דברים בנבלת העוף האוכלם טמא ואלו דברים האוכלם טהור?
ד. אלו דיני ביצה הנוגעים למקח וממכר הוזכרו בסוגיא?

א. השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות – מותר לאכלן בחלב (ואפילו בלא קליפה לבנה אלא שהחלמון לבדו גמור, ואעפ"י שמעורה עדיין בגידין. רש"י). רבי יעקב אמר: אם היו מעורות בגידים – אסורות [באיסור דרבנן]. כן מבואר בדברי אביי בלשון אחת.

א. אף לדברי בית הלל שאוסרים ביצת נבלה, זהו משום גזרה אטו ביצת טרפה, אבל לענין בשר בחלב לדעת כולם מותר לאכלן בחלב כשאינן מעורות (תוס').

ויש אומרים שחכמים מחמירים מרבי יעקב, ו'גמורות' שאמרו היינו שנגמרו לגמרי, אף בקליפתם הקשה (ע' מרדכי כאן עפ"י רשב"ם. וכן הובא פירוש זה בשיטמ"ק ב"ק מז. וע' רמב"ם חולין נח).

ב. יש שפסקו הלכה כרבי יעקב (בה"ג, רי"ף). ויש פוסקים כחכמים שאפילו מעורות מותרות (רשב"א רי"ד ועוד). וכן פסק בשלחן-ערוך (יו"ד פו, ה), וכתב שאין התר לאכלן בחלב אלא אם יש בהן חלמון וחלבון (ע"ן ורשב"א ועוד. וכן נקט הפר"ח לעיקר. ויש מצריכים אף קליפה חיצונה אלא שא"צ שתהיה קשה). והש"ך הסיק (עפ"י רש"י [כפירוש הטור] והרא"ש ורבנו ירוחם. וע' גם בתורי"ד) שבמקום הפסד מרובה יש להקל אפילו בחלמון לבד אם נתבשלו בחלב. ובספר מצות ראייה נטה מדבריו וכתב לאסור.

ולכל הדעות אם אכלן בפני עצמן, אפילו אין להן אלא חלמון וגם הן מעורות – מותר לאכול אחריהן חלב בלא קינוח ורחיצה (יו"ד שם, עפ"י ארחות חיים).

ב. תנו רבנן: האוכל משלל הביצים (= הביצים כשהן מעורות בתרנגולת) של נבלת עוף טהור – טהור. מאשכול של ביצים – טמא, כדין האוכל מבשרה.

לפי לשון אחת אמר רב יוסף שלרבי יעקב האוכל משלל הביצים טמא, כשם שהחשיב רבי יעקב ביצים המעורות 'בשר' לענין איסור אכילתן בחלב. ואביי חלק ואמר שלענין טומאה שונה, שלא גזרו חכמים

להרבות טומאה. ולפי לשון אחרת אמר רב יוסף: רק לרבי יעקב האוכל אשכול של ביצים טמא [דהיינו ביצים המעורות, ואולם אוכל שלל טהור שכבר אינן מעורות כל כך שקרובות לבוא בהן קליפה לבנה. רש"י] אבל לחכמים טהור. ואביי דחה ופירש 'אשכול' – החלק הדבוק בשדרה שהביצים תלויות בו, ולכך טמא אפילו לחכמים [וכמו האוכל מקורקבן ובני מעיים, אעפ"י שיש אנשים שאינם אוכלים אותם, טמא]. נמצא לפי זה: ביצים המעורות – האוכלן טהור. ולרב יוסף, לרבי יעקב – טמא (וללשון השניה יתכן שאביי ג"כ סובר כן, אך יתכן שחולק ולדבריו דרב יוסף אמר לו 'דלמא אשכול גופיה'). ביצים שאינן מעורות כל כך – לדברי הכל טהור. האשכול עצמו – האוכלו טמא (כדברי אביי בלשון אחרונה, ומשמע משאלת הגמרא 'פשיטא' שדין זה מוסכם לכו"ע).

והתוס' (במנחות ע.) פירש לחלק בין ביצים גמורות [או לפי דעה אחת בשקרובות לגמר] שהאוכלן טהור, וביצים שאינן גמורות שהאוכלן טמא [מהתורה. עפ"י שיטמ"ק ב"ק מז.]. וצדדו לפירוש שזהו החילוק שבין שלל לאשכול. ולרש"י שם יש חילוק בין אם אוכלן מחוץ לתרנגולת אם אוכלן כשהן בתוכה, שאז הוא טמא. ויש סוברים שלחכמים, אם הן מעורות בגידים – הרי הן בכלל 'פרש' ולא 'בשר' והאוכלן טהור (עפ"י רמב"ן חולין נח. וע"ע שיטמ"ק ב"ק מז.).

ג. האוכל מנבלת עוף טהור, מן העצמות (אפילו רכות. רמב"ם מאכלות אסורות ד, יח. וע"ש בכס"מ ובאג"מ או"ח ח"ד עו. וצ"ע בפירוש הראב"ד בתו"כ שמיני ב; לב אריה חולין קיז): ומן הגידים ומן הבשר שנתלש מן החי – טהור. מן הקורקבן ובני מעיים [אעפ"י שיש אנשים שאינם אוכלים אותם], או שהמחה את החלב וגמעו – טמא (ונפש – לרבות את השותה. רש"י חולין קכ). מפרש"י מתבאר שלדעת האומר יש בגידין בנותן טעם, האוכל מן הגידים טמא. ויש חולקים (ע' במאירי; שער המלך הל' מאכלות אסורות טו; בית הלוי ח"א מז.).

ד. הלוקח ביצה לגדל אפרוחים, ומכרו לו ביצה גמורה שלא יצאה לאויר העולם עד שנשחטה התרנגולת – הרי זה מקח טעות, שאין הביצה מגדלת אפרוחים אלא עם יציאתה. וכן אם הכריז 'ביצים של פועה' (כלומר שיצאו מתרנגולת הפועה בלידתה. וי"מ: 'פחיא' – חיה, כמו 'ויפח באפיו'. הערוך) למי ונתנו לו ביצי שחוטת – הורה רבי אמי במעשה שבא לפניו שמקח טעות הוא. [ואין אומרים לאכילה הוא צריך ורצה ביצה שנתבשלה היטב והמקח קיים וישלמו לו ההפרש בדמים, אלא סתם האומר כן דעתו לגדל אפרוחים. רש"י]. מעשה באחד שאמר 'ביצים של זכר למי' ונתנו לו ביצים שאינן מופרות מזכר – אמר רבי אמי: מקח טעות הוא [ואין אומרים לאכילה היה רוצה ואמר של זכר כי הן שמנות יותר, ויתנו לו ההפרש בדמים]. משמע בסוגיא שהלוקח ביצים סתם, ולא פירש של תרנגולת חיה או של זכר, אם הושיב תרנגולת עליהן ולא יצא מהן אפרוח [וגם הופסדו מאכילה] – הפסיד ואין לו תביעה של כלום. ואף אם עדיין לא שילם דמים – משמע שחייב לשלם, אם כי אין הכרח לכך (עפ"י חדושים ובאורים).

דף ז

טו. א. ביצה שיצאה רובה מערב יום טוב וחזרה ונולדה כולה ביו"ט – האם מותרת באכילה?
ב. בדק בקנה של תרנגולים מערב יום טוב ולא מצא בה ביצה, ולמחר השכים ומצא בה ביצה – האם מותרת באכילה? ומה הדין כשלא בדק מאתמול?

א. אמר רבי יוחנן: ביצה שיצאה רובה מערב יום טוב וחזרה – מותר לאכלה ביום טוב [ומשמע מסתימת הסוגיא שנקטו כדבריו]. לפי לשון אחרונה בגמרא, רב חולק על כך וסובר שאין לה התר ביציאת רובה. הלכה כרבי יוחנן (פוסקים).

ב. אמר רב מרי ב"ר כהנא: בדק בקנה של תרנגולים מערב יום טוב (בין השמשות) ולא מצא בה ביצה, ולמחר השכים (קודם עלות השחר. רש"י) ומצא בה ביצה – מותרת. שהביצה המופרית מזכר אינה יולדת אלא ביום [כשם שתשמישה ביום בלבד] ויש להניח שלא בדק יפה יפה, ואפילו בדק יפה יפה יש לומר שיצאה רובה קודם לכן וחזרה [וכרבי יוחנן].

ונראה שהוא הדין ברואה לידת הביצה בלילה – מותרת, כי תולים שיצאה רובה מקודם יו"ט וחזרה (עפ"י חדושים ובאורים).

ואולם אם אין זכר בסביבתה והיא מתחממת מהקרקע ומטילה, אפשר שמטילה בלילה ואסורה (כדברי רבי יוסי בן שאול). ואמר רב גמדה בשם רב(א): כל מקום שהיא שומעת קולו של הזכר ביום – אינה מתחממת מהקרקע ויש להתיר את הביצה, כי בודאי מופרית מהזכר ואינה יולדת אלא ביום. רב מרי עשה מעשה עד ששים בתים (- במרחק זה היה נמצא הזכר). ואם יש נהר מפסיק ללא גשר ראוי – אינה עוברת. נראה שאם היא נעולה בקנה, ודאי ספנא מארעא אף על פי ששומעת את קולו של הזכר (חדושים ובאורים).

לא בדק מבעוד יום – מותרת, שיש לתלות שהטילתו אתמול ולא ביום טוב.

א. אף על פי שהביצה 'דבר שיש לו מתירין' היא – מותר, מפני שיותר יש להניח שהטילה ביום אתמול מבליל יום טוב, אפילו בדספנא מארעא (תוס'). ומשמע דוקא כשהשכים ומצא, אבל מצא ביצה במשך היום – יש להחמיר מספק שמא נולדה היום, וכדלעיל ג-ד).

ב. מותר ליקח ביצים מן הנכרי בליל יום טוב [וכן בליל יו"ט שני של גליות, מלבד בליל שני של ראש השנה], כי רובן של זכרים ואינן נולדות ביום (עפ"י רא"ש רשב"א ועוד). ויש מי שמתיר ליקח מן הנכרי אפילו ביום כי רובן של ביצים אינן בני יומן [ואעפ"י שהביצה דבר שיש לו מתירין], אך אם הוא בא לנכרי ונטל ממקום הקביעות – אסור, שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי (מובא בר"ן).

טז. מהם שיעורי חמץ ושאור לענין חיוב על אכילתם ולענין חובת ביעור?

חיוב אכילת חמץ ושאור, לענין מלקות ולענין כרת או קרבן – בכזית. שיעור חיוב ביעור ואיסור 'בל יראה'; לבית שמאי, שאור (שחימוצו קשה) בכזית וחמץ בככותבת [לכך הזהירה תורה על כל אחד לעצמו, לומר ששיעוריהם שונים. ושיעור כותבת מצאנוהו באכילת יוהכ"פ, או משום הלכה למשה מסיני. ערש"י ותוס']. ולבית הלל, זה וזה בכזית. [ושניהם הוצרכו להיכתב כי בכל אחד מהם יש חומרא וקולא, החמץ ראוי לאכילה ואין חימוצו קשה, והשאור אינו ראוי לאכילה אבל חימוצו קשה].